

Asuttuun asuntoon kohdistuva törkeä varkaus

ASIASANAT: asuntomurto, lainoppi, kokonaistörkeys, rikosoikeus, törkeä varkaus

1. Johdanto

1.1. Tutkimuksen tausta ja tutkimuskysymykset

Ulkomalaisten liikkuvien rikollisryhmien tekemät omaisuusrikokset ovat vakiintuneet osaksi Suomessa toteutettavaa rikollisuutta.¹ Poliisin esitutkin-
tatilastot taas osoittavat, että järjestäytyneen rikollisuuden piirissä tehdyistä
rikoksista omaisuusrikokset ovat yksi yleisimmistä rikollisuuden muodoista.²
Vaikka varkausrikokset muodostavat suuren osan poliisin tietoon tulleesta
rikollisuudesta,³ esimerkiksi varkautta koskevien asioiden määrä on laskenut
tuomioistuimissa parinkymmenen vuoden takaisesta⁴.

Suomalaisessa oikeuskirjallisuudessa rikoslain (39/1889, RL) 28 luvun 1–3
§:ssä (769/1990) säädettyistä varkaudesta, törkeästä varkaudesta ja näpistyksestä
ei ole juuri tehty erillistutkimusta.⁵ Varkausrikoksia on käsitelty lähinnä eri

* Heikki Kallio, OTT, HTM, apulaisprofessori, Itä-Suomen yliopisto – Emmi Erkkilä, OTM, yli-
tarkastaja, Maahanmuuttovirasto – Mikko Aaltonen, VTT, professori, Itä-Suomen yliopisto.
Kiitämme professori emeritus Matti Tolvasta artikkeliaiheeseen liittyvistä keskusteluista ja kom-
menteista. Kiitämme myös anonyymejä refereita asiantuntivista ja tarkkanäköisistä huomioista.

1. Kirjallinen kysymys rajat ylittävän rikollisuuden torjumisesta 401/2019 vp, s. 1–2.
2. Pirjo Jukarainen – Marko Juutinen – Kari Laitinen, Järjestäytynyt rikollisuus Suomessa. Katsaus
järjestäytyneen rikollisuuden toimijoihin ja markkinoihin. Poliisiammattikorkeakoulun katsauk-
sia 32 (2023), s. 21.
3. Ilari Koltola – Linda Anning, Omaisuusrikokset, s. 87–113 teoksessa Ilari Koltola (toim.),
Rikollisuustilanne 2021. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimuksen valossa. Katsauksia Nro
52/2022. Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti 2022, s. 88.
4. Jukka Siro – Mikko Aaltonen, Rikosasiat tuomioistuimissa 2000-luvulla. Lakimies 5/2020, s.
686–706, 690. Tilastokeskuksen Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset -tilaston mukaan vuonna
2005 törkeästä varkaudesta tai sen yrityksestä tuomittiin 493 henkilöä, kun vuonna 2022 tuo-
mittuja oli 306.
5. Niilo Salovaaran varkautta koskeva erillistutkimus on jo yli 60 vuoden takaa: Niilo Salovaara,
Varkaus: rikosoikeudellinen tutkimus. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1960. Erkki Ailion, Olavi
Heinosen, Paavo Hiltusen ja Juha Vikatmaan artikkelit törkeästä varkaudesta ovat taas yli 50
vuoden takaa: Erkki Ailio, Törkeän varkauden käsitteestä, s. 49–59 teoksessa Esko Hoppu –

rikoksia koskeissa yleisesityksissä,⁶ minkä lisäksi varkausrikoksia on tutkittu yleisten oppien, kuten yritys-, osallisuus- ja rikoskonkurrenssiopin, näkökulmasta⁷. Tekotilanteita ja tekotapoja lähemmin kuvaavia tutkimuksia sen sijaan löytyy vähemmän, minkä takia tämäntyyppisen tutkimuksen tarvetta voidaan pitää ilmeisenä.⁸

Tässä artikkelissa vastataan edellä mainittuun tutkimukselliseen aukkoon artikkelin käsitellessä RL 28:2:ssä säädettyä törkeää varkautta. Analyysi kohdistetaan erityisesti kokonaistörkeysarvosteluun sellaisissa törkeissä varkauksissa, jotka ovat kohdistuneet asuttuihin asuntoihin ja joissa sovellettavaksi on tullut RL 28:2.1:n 5 kohta (murtautuminen asuttuun asuntoon⁹). RL 28:5.1:n 5 kohta on yleisimmin käytetty törkeän varkauden kvalifointiperuste,¹⁰ minkä vuoksi kokonaistörkeyttä on tarkoituksenmukaisinta analysoida asuntomurroissa. Lisäksi artikkelissa analysoidaan, mitä muita kvalifointiperusteita analysoitavana olleissa tapauksissa on sovellettu ja millä perusteella. Edellä esitetyn perusteella artikkelin tutkimuskysymykset ovat seuraavat: 1) Mitä kvalifointiperusteita on sovellettu asuttuun asuntoon kohdistuneen törkeän varkauden ohella? 2) Miten kokonaistörkeyttä on arvioitu ja mitkä seikat ovat vaikuttaneet siihen, että varkaus on myös kokonaisuutena arvostellen ollut törkeä?

Ennen varsinaisiin tutkimuskysymyksiin vastaamista artikkelissa on analysoitava tarpeellisilta osin RL 28:2:ssä säädetyt kvalifointiperusteet, koska koko-

Paavo Kekomäki – Mikko Kämäräinen – Antti Suviranta – Juhani Wirilander, Suomalainen Lakimiesyhdistys 75 vuotta. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1973; Olavi Heinonen, Varkautta koskevat uudet säännökset. Defensor Legis 1972, s. 461–483; Paavo Hiltunen, Uudet varkaus-säännökset ja oikeuskäytäntö. Lakimies 1972, s. 806–836 ja Juha Vikatmaa, Törkeän varkauden uudistus, s. 138–148 teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoitelmia III. Niilo Kullervo Salovaaralle 13.10.1972 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1972.

6. Ks. Tapio Lappi-Seppälä, Varkaus, kavallus ja luvaton käyttö, s. 877–929 teoksessa Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Timo Ojala – Ilkka Rautio, Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Viides, uudistettu painos. Alma Talent 2022 (Lappi-Seppälä 2022b), s. 879–894 ja Matti Tolvanen – Heikki Kallio, Varkaus ja moottorikulkuneuvon käyttövarkaus, s. 512–531 teoksessa Dan Frände – Tatu Hyttinen – Heikki Kallio – Heli Korkka-Knuts – Jussi Matikkala – Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Pekka Viljanen – Markus Wahlberg, Keskeiset rikokset. Edita 2023. Ks. myös Allan Serlachius, Suomen rikosoikeuden oppikirja II, 1. Toinen painos. Otava 1924, s. 168–191 ja Brynolf Honkasalo, Suomen rikosoikeus. Erityinen osa I.2. Varallisuusrikokset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1964, s. 1–38.
7. Ks. esim. Ari-Matti Nuutila, Rikoslain yleinen osa. Kauppakaari 1997; Jussi Tapani – Matti Tolvanen – Tatu Hyttinen, Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. 3., uudistettu painos. Alma Talent 2019 ja Heli Korkka-Knuts – Dan Helenius – Dan Frände, Yleinen rikosoikeus. Edita 2020.
8. Näin jo Asko Lehtonen – Juha Vikatmaa, Varallisuusrikosuudistus 1972. 4. painos. Turun yliopisto 1977, s. 3.
9. Asutulla asunnolla tarkoitetaan tässä artikkelissa omakotitaloja, rivi- ja kerrostaloasuntoja sekä asuinkäytössä olevia kesämökkejä tai huviloita.
10. Henri Rikander, Asuntoon murtautuminen ja törkeä varkaus, s. 184–187 teoksessa Pekka Timonen (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2021:I. Alma Talent 2021, s. 185.

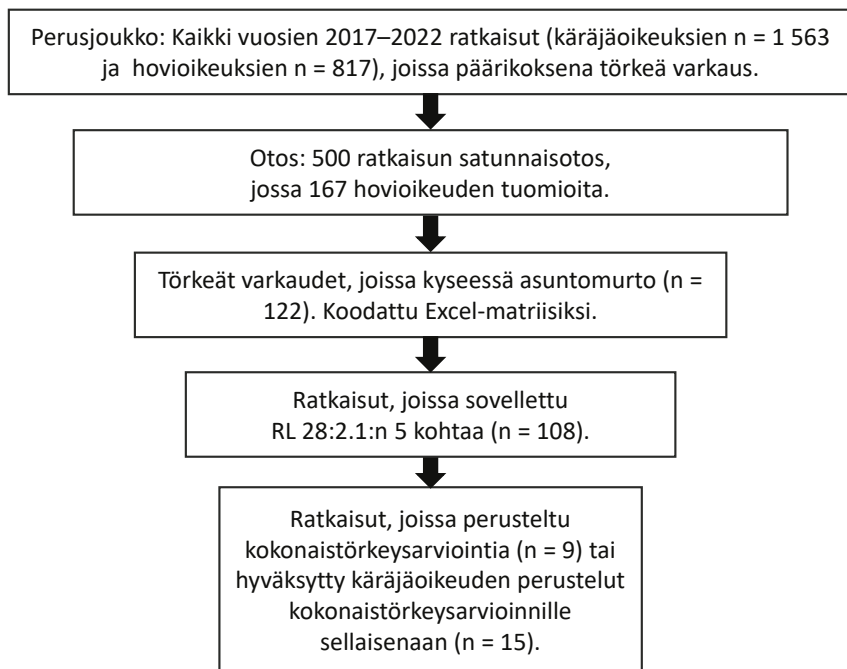
naistörkeys voi täyttyä helpommin esimerkiksi silloin, kun sovellettavaksi tulee useampi kvalifointiperuste.¹¹

1.2. Aineisto ja tutkimusmetodi

Tutkimusaineisto koostuu hovioikeuksien antamista törkeää varkautta koskevista tuomioista (kuvio 1). Aineisto muodostettiin tilaamalla Oikeusrekisterikeskuksesta ensin diaarinumerolistaus kaikista kärjä- ja hovioikeuksissa vuosina 2017–2022 annetuista tuomioista (n = 2 380), joissa päärikoksena oli törkeä varkaus. Tästä perusjoukosta poimittiin satunnaisotannalla yhteensä 500 ratkaisun tuomioasiakirjat. Tuomioista 817 oli hovioikeuden tuomioita, ja näitä tuli otokseen 167. Tämä aineisto sisältää sekä langettavia tuomioita että sellaisia tuomioita, joissa syyte on osaksi tai kokonaan hylätty. Tämän jälkeen aineistosta on tarkemmin seulottu ne tuomiot, jotka koskivat asuntomurtoja. Näitä tuomioita oli yhteensä 122. Varsinaisen analyysin kohteeksi valikoituivat ne tuomiot, joissa oli sovellettu RL 28:2.1:n 5 kohtaa (108 tuomiota) ja joissa kokonaistörkeyttä oli perusteltu. Tällaisia hovioikeuden tuomioita oli yhteensä 9. Muita aineistossa olevia tuomioita, joissa oli sovellettu RL 28:2.1:n 5 kohtaa, on soveltuvien osin käytetty kuvaamaan erilaisia soveltamistilanteita. Soveltamistilanteiden kuvaamisessa on käytetty erityisesti sellaisia tuomioita, joissa kokonaistörkeysarvioinnin osalta hovioikeus oli viitannut kärjäoikeuden ratkaisuun ja hyväksynyt kärjäoikeuden perustelut.¹²

11. Ks. KKO 2013:57, kohta 6; KKO 2011:102 ja oikeuskirjallisuudesta esim. Tatu Hyttinen, Rahanpesu ja rikosvastuu. Alma Talent 2021, s. 554; Tapio Lappi-Seppälä, Tahalliset henkirikokset, s. 573–611 teoksessa Tapio Lappi-Seppälä – Kaarlo Hakamies – Dan Helenius – Sakari Melander – Kimmo Nuotio – Timo Ojala – Ilkka Rautio, Rikosoikeus. Oikeuden perusteokset. Alma Talent 2022 (Lappi-Seppälä 2022a), s. 600 ja Jussi Matikkala, Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset, s. 191–301 teoksessa Dan Frände ym. 2023, s. 239.

12. Tällaisia tuomioita aineistossa oli yhteensä 15. Neljässäkymmenessä kahdeksassa (48) tuomiossa kokonaistörkeyttä ei sen sijaan ollut erikseen perusteltu ja 36 tapauksessa jatkokäsittelylupaa ei myönnetty.

Kuvio 1. Aineiston muodostaminen ja rajaaminen.

Tutkimuskysymyksistä seuraa, että tässä artikkelissa tutkimusaineistoa hyödynnetään tulkintalähteenä, jolloin tutkimusmetodina on rikoslainoppi.¹³ Toisaalta aineisto toimii sen analysoimisessa, millaisissa tilanteissa RL 28:2.1:n 5 kohta on tullut käytännössä sovellettavaksi, mitä muita kvalifointiperusteita asuntomurtoihin on sovellettu RL 28:2.1:n 5 kohdan ohella ja miten laintulkintaratkaisut on perusteltu.¹⁴ Tuomioistuinaineistoa ei siis analysoida empiirisesti vaan sitä analysoidaan normatiivisella (rikoslainopin) menetelmällä sen selvittämiseksi, miten lakia on tulkittu ja sovellettu ja millaiseksi voimassa olevan oikeuden sisältö on asuntomurroissa muodostunut.¹⁵

13. Ks. rikoslainopista esim. Matti Tolvanen, Rikosoikeus ja rikollisuuden tutkimus. Edilex 2015/11, s. 4–6; Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 13–15 ja Korkka-Knuts – Helenius – Frände 2020, s. 9–12. Ks. laajasti Ari-Matti Nuutila, Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton Kustannus 1996, s. 96–131.

14. Näin yleisesti rikoslainopin tehtävästä Tolvanen 2015, s. 5. Oikeuskäytännön analysoiminen on keskeinen osa rikosoikeuden tutkimusta, ja rikoslainopilla on kiinteä yhteys käytännön ratkaisutoimintaan, ks. Tolvanen 2015, s. 4–5 ja Tapani – Tolvanen – Hyttinen 2019, s. 14–15.

15. Ks. empiirisen ja normatiivisen tutkimuksen rajasta tarkemmin Tolvanen 2015, s. 8–10.

2. Törkeän varkauden tunnusmerkistötekijät

2.1. Törkeän varkauden kvalifointiperusteet

Rikoslaissa sama rikoslaji on usein porrastettu eri törkeysasteita ilmentäviin rikostyyppeihin.¹⁶ Tämän porrastamisen tarkoituksena on muun muassa edistää rikoslain normeja sisäistävää vaikutusta, koska sen avulla voidaan ohjata paheksuntaa rikoksen törkeimpiin (teko)muotoihin.¹⁷ Varkausrikokset on porrastettu rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun pääsäännön mukaisesti kolmeen törkeysasteeseen – näpistykseen, varkauteen ja törkeään varkauteen.¹⁸

Rikoslain 28:2:ssä säädetyn törkeän varkauden tunnusmerkistö sisältää tyhjentävän luettelon niistä tilanteista, joissa törkeää varkautta koskeva säännös tulee kyseeseen. Jotta kyseessä on törkeä varkaus, on perusmuotoisen varkauden tunnusmerkistön (RL 28:1) ja vähintään yhden viidestä kvalifointiperusteesta täyttyttävä. Tämä ei kuitenkaan ole vielä yksistään riittävää, vaan lisäedellytyksenä on, että varkaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.¹⁹ Toisinaan sovellettavaksi voi samanaikaisesti tulla useampi kvalifointiperuste. Tällainen tilanne on käsillä esimerkiksi silloin, kun murtaudutaan asuttuun asuntoon ja anastamisen kohteena on erittäin arvokas omaisuus (RL 28:2.1:n 1 ja 5 kohta).

Ensimmäisenä ja keskeisimpänä kvalifointiperusteena on teon kohdistuminen erittäin arvokkaaseen omaisuuteen (RL 28:2.1:n 1 kohta). Korkein oikeus on useamman kerran arvioinut ja täsmentänyt erityisen arvokkaan omaisuuden rajaa.²⁰ Nykyinen rahanarvo huomioiden erittäin arvokkaana omaisuutena voidaan törkeässä varkaudessa pitää törkeää petosta koskevasta tapauksesta KKO 2019:93 ilmenevällä tavalla noin 16 000:ta–18 000:ta euroa.²¹

16. Petter Asp – Magnus Ulväng – Nils Jareborg, *Kriminalrättsens grunder*. Iustus Förlag 2013, s. 29, 67.

17. Rikosoikeuskomitean mietintö 1976:72, s. 161.

18. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsitteiksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi 66/1988 vp, s. 33–38.

19. Ks. HE 66/1988 vp, s. 36; lakivaliokunnan mietintö (HE 66/1988 vp) 6/1990 vp, s. 2, 38; Lappi-Seppälä 2022b, s. 885 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 527. Ks. myös yleisesti Sakari Melander, *Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säätämisen oikeudelliset rajoitukset*. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2008, s. 114–116 ja Tarja Koskela, *Rikoksen kokonaistörkeyden arviointi KKO:n ratkaisukäytännön valossa*. Edilex 2021/7, s. 1–3.

20. Näin esim. KKO 2018:47, jossa noin 6 000 euron arvoista esinettä ei pidetty törkeän varkauden tunnusmerkistössä tarkoitetulla tavalla erittäin arvokkaana, ja KKO 2019:46, jossa erittäin arvokkaana omaisuutena ei taas pidetty 9 500 euron arvoista moottoripyörää.

21. Tolvanen – Kallio 2023, s. 524. Ks. erittäin arvokkaan omaisuuden määrästä myös Hyttinen 2021, s. 544–546.

Ratkaisussa KKO 2019:93 korkein oikeus totesi, että rikoksen kohteena olevan taloudellisen arvon suuruuteen perustuvia kvalifointiperusteita koskevan tulkinnan tulee lähtökohtaisesti olla samanlaista toisiaan vastaavissa eri rikoksissa. Korkein oikeus ei katsonut noin 14 500 euron määrän täyttävän rikoksen kohteen taloudellisen arvon suuruuteen perustuvaa kvalifointiperustetta. Sen sijaan reilun 17 000 euron määrän on katsottu sen täyttävän.²²

Omaisuu den arvoa määriteltäessä huomioon on yleensä otettava omaisuuden käypä arvo eli myyntiarvo laillisilla markkinoilla.²³ Asuntomurtojen osalta huomionarvoista taas on, että murtovahingot vaikuttavat toisen kvalifointiperusteen soveltamisessa ja tapauksen kokonaisarvostelussa. Sen sijaan niitä ei voida sisällyttää erittäin arvokkaan omaisuuden käsitteeseen, koska säännöksen sanamuodon mukaan anastamisen kohteena on täytynyt olla erittäin arvokas omaisuus.²⁴ Kyseisen kvalifointiperusteen soveltamista asuntomurtoihin on vanhastaan pidetty varsin harvinaisena, koska asuntomurroissa anastaminen kohdistuu monesti vähempiarvoiseen omaisuuteen.²⁵ Tätä johtopäätöstä tukee myös hovioikeuskäytäntö, jossa kyseistä perustetta oli sovellettu vain 19 tapauksessa.

Toisen kvalifointiperusteen mukaan varkautta voidaan pitää törkeänä, jos anastamisella aiheutetaan uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa (RL 28:2.1:n 2 kohta). Uhrin olot tarkoittavat toisaalta uhrin taloudellista asemaa ja toisaalta muita elinolosuhteita.²⁶ Tätä kvalifointiperustetta sovellettaessa otetaan siis huomioon uhrin subjektiiviset olot.²⁷ Säännös tulee sovellettavaksi, vaikka anastetun omaisuuden käypä arvo ei välttämättä olisi huomattava mutta omaisuudella on omistajalle erittäin suuri käyttöarvo.²⁸ Tällainen tilanne on kyseessä esimerkiksi silloin, kun anastuksen kohteena on vaikeasti korvattavissa oleva erityistyökalu, jota omistaja välttämättä tarvitsee ammatissaan,²⁹ tai anastaminen aiheuttaa esineen omistajalle huomattavaa vahinkoa hänen vähävaraisuudestaan johtuen³⁰.

Kolmanneksi varkaus voi olla törkeä silloin, kun tekijä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa (RL 28:2.1:n 3 kohta). Avuttomana

22. Ks. ratkaisusta KKO 2019:93 tarkemmin Heikki Kallio, Huomattava hyöty ja petosrikoksen törkeysarviointi, s. 257–261 teoksessa Pekka Timonen (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2019:II. Alma Talent 2020 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 524–525.

23. Ks. Lappi-Seppälä 2022b, s. 887 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 524.

24. Tolvanen – Kallio 2023, s. 524. Ks. myös Ailio 1973, s. 52, jossa todetaan, että varkauden tosiasiallisen kohteen arvo on ratkaiseva. Vrt. toisin Lappi-Seppälä 2022b, s. 887.

25. Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslain täydentämisestä rangaistusasteikosta poikkeamista koskevalla säännöksellä sekä varkautta, veropetosta ja eräitä muita rikoksia koskevien säännösten muuttamisesta 23/1972 vp, s. 6, 8. Vrt. toisin KKO 2013:57, kohta 11.

26. HE 66/1988 vp, s. 37.

27. HE 23/1972 vp, s. 7; Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 27 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525.

28. Hiltunen 1972, s. 823–824 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525.

29. Ks. Hiltunen 1972, s. 823–824 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525.

30. HE 66/1988 vp, s. 37. Ks. myös Heinonen 1972, s. 474.

henkilönä pidetään sellaista, joka ei voi puolustaa omaisuuttaan ja näin kykene vastustamaan anastamista.³¹ Kyseisen kohdan tyypillisimpiä soveltamistilanteita ovat ne, joissa rikoksen uhrina ovat vanhukset, sairaat, lapset tai esimerkiksi syrjäseuduilla yksin asuvat henkilöt,³² mutta muikin avuttomuus tai hätä voi toteuttaa tunnusmerkistön³³. Säännöstä voidaan näin ollen tapauskohtaisesti soveltaa esimerkiksi juopuneelta anastamiseen.³⁴ Kyseinen kvalifointiperuste ei tule luonnollisestikaan sovellettavaksi, mikäli uhrin tilalla ei ole merkitystä anastusteen onnistumiselle,³⁵ vaan anastamisen tulee liittyä nimenomaan avuttoman tai hädänalaisen tilan hyväksi käyttämiseen. Tämän takia esimerkiksi pelkkä nukkuminen tai yöaika ei automaattisesti tee varkaudesta törkeää.³⁶

Ratkaisussa KKO 1994:10 tekijä tuomittiin muun muassa törkeästä varkaudesta tilanteesta, jossa tekijä oli saattanut uhrin tiedottomaan tilaan sekoittamalla tämän olueen lääkkeitä ja sen jälkeen anastanut uhrin omaisuutta. Asian arviointiin vaikutti ratkaisevasti nimenomaan se, että tekijä oli saattanut uhrin tiedottomaan tilaan anastukseen tältä omaisuutta.³⁷ Ratkaisussa KKO 2000:17 tekijä A taas anasti nukkuvalta uhrilta B:ltä omaisuutta. B oli kutsunut ravintolaillan päätteeksi ennestään tunteuttomaa A:n kotiinsa. Korkeimman oikeuden mukaan B, joka on nukahtanut A:n ollessa luvallisesti hänen asunnossaan, ei nukkuessaan ollut RL 28:2.1:n 3 kohdassa tarkoitettulla tavalla avuttomassa tai hädänalaisessa tilassa. Oikeuskirjallisuudessa

31. Lappi-Seppälä 2022b, s. 888 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525. Ks. myös Honkasalo 1964, s. 34–35 ja Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 28–29.
32. Ks. Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 28–32; Heinonen 1972, s. 477–468 ja HE 66/1988 vp, s. 37.
33. HE 66/1988 vp, s. 37; Sandra Friberg – Nils Jareborg, *Brotten mot person och förmögensbrotten*. Iustus Förlag 2012, s. 150 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525. Ks. myös ratkaisu KKO 1984 II 173, jossa tekijät olivat öiseen aikaan tunkeutuneet asuntoon ikkunan rikkomalla ja käskeneet 69-vuotiaasta asianomistajaa pitämään kätensä ylhäällä ja olemaan liikkumatta anastusteen aikana. Suhteellisen iäkäs asianomistaja ei ollut näissä teko-olosuhteissa kyennyt avuttomuutensa takia suojelemaan omaisuuttaan.
34. Samoin vanhan lain osalta Honkasalo 1964, s. 35 ja Patrik Törnudd, *Kvalificerade förmögensbrott de lege ferenda*. Institute of Criminology 1971, s. 87–88. Vrt. hieman toisin Heinonen 1972, s. 478; Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 29, jotka ovat katsoneet, että juopuneelta anastamista ei yleensä voitane pitää törkeänä, sekä Ailio 1973, s. 55, jonka mukaan juopuneelta varastamista pelkästään tämän juopumuksen takia ei voida pitää törkeänä varkautena.
35. Ks. Tolvanen – Kallio 2023, s. 525.
36. Näin Hannu Sorvari, *Uhrin avuton tilan ja törkeä varkaus*, s. 109–112 teoksessa Pekka Timonen (toim.), *KKO:n ratkaisut kommentein 2000:I*. Kauppakaari 2000, s. 110. Esimerkiksi lukitsemattoman lasten polkupyörän anastaminen kadun varresta ei ole törkeä varkaus, koska pelkkä uhrin ikä ei tee lasta avuttomaksi tai hädänalaiseksi eikä tekijä ole käyttänyt hyväksi lapsen avuttomuutta tai hädänalaisuutta, ks. Lappi-Seppälä 2022b, s. 888 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 525. Vaasan hovioikeuden tuomiossa 22/150529 oli kyse tilanteesta, jossa ikääntyneeltä ja muistisairaalta henkilöltä anastettiin omaisuutta 4 000 euron edestä. Hovioikeus katsoi, ettei syytetty ollut käyttänyt hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa, koska asianomistajan kyvyttömyys puolustaa omaisuuttaan oli johtunut pikemminkin siitä, että hän poistui asunnostaan.
37. Korkeimman oikeuden kanta vastaa oikeuskirjallisuudessa aiemmin esitettyä kantaa, ks. Honkasalo 1964, s. 35.

on todettu, ettei ratkaisusta KKO 2000:17 pidä tehdä sellaista johtopäätöstä, etteikö nukkuvaa voitaisi missään tilanteessa pitää avuttomassa tilassa olevana. Jos henkilö on esimerkiksi sammunut ulos, voitaisiin tilannetta arvioida KKO:n ratkaisusta poikkeavasti.³⁸

Varkautta voidaan pitää törkeänä myös, jos rikoksentehtäjä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampuma-aseella, räjähdysaineella taikka muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä (RL 28:2.1:n 4 kohta). Muuna vaarallisena välineenä voidaan pitää esimerkiksi (syövyttäviä) vaarallisia kemikaaleja ja palavia nesteitä.³⁹ Välineillä varustautuminen on otettu kvalifointiperusteeksi siksi, että varustautuminen on omiaan lisäämään merkittävästi hengen tai terveyden vaarantumisen riskiä taikka suuren omaisuusvahingon mahdollisuutta.⁴⁰ Lainkohdassa mainitut vaaralliset esineet voivat olla tekijöiden mukana joko mahdollisen vastarinnan murtamiseksi tai omaisuuteen käsiksi pääsyn välineinä.⁴¹ Säännöksen sanamuodosta – ”varustautuu teon toteuttamista varten” – seuraa, ettei esimerkiksi pelkän ampuma-aseen mukanaolo sinänsä tee varkaudesta törkeää.⁴² Syyttäjän onkin näytettävä, että kyseinen väline on ollut mukana nimenomaan varkauden toteuttamiseksi.⁴³

Viimeisenä ja tämän artikkelin näkökulmasta keskeisimpänä kvalifointiperusteena on murtautuminen asuttuun asuntoon (RL 28:2.1:n 5 kohta). Asuntomurron ankarampaa kohtelua on perusteltu sillä, että tällainen varkaus loukkaa kotirauhaa ja on omiaan herättämään uhrissa erityistä turvattomuutta varsinkin silloin, kun murtautumisessa asuttuun asuntoon sisältyy riski väkivallan käytöstä.⁴⁴ Asutulla asunnolla tarkoitetaan sekä vakituiseen asumiseen käytettyä asuntoa että kesäasuntoa. Peruste ei kuitenkaan sovellu, jos asuntoa ei teon aikana tosiasiallisesti käytetä asuntona, esimerkiksi kesämökin ollessa talvella kylmillään.⁴⁵ Merkitystä ei ole kuitenkaan sillä, onko joku varkauden

38. Tolvanen – Kallio 2023, s. 525.

39. Ks. Friberg – Jareborg 2012, s. 149. Ampuma-aseen määritelmä on ampuma-aselaissa (1/1998), ja räjähdysaineen määritelmä on luettavissa vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetussa laissa (390/2005).

40. Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 32–33 ja HE 66/1988 vp, s. 38.

41. Ks. tarkemmin Tolvanen – Kallio 2023, s. 526. Jos tekijä kuitenkin käyttää kyseisiä välineitä henkilöiden vastarinnan murtamiseksi, teko täyttää lähtökohtaisesti törkeän ryöstön tunnusmerkistön, ks. Tolvanen – Kallio 2023, s. 526.

42. Samoin jo Serlachius 1924, s. 187.

43. Näin jo Honkasalo 1964, s. 37. Samansuuntaisesti Heinonen 1972, s. 478; Ailio 1973, s. 56 ja Friberg – Jareborg 2012, s. 149.

44. HE 66/1988 vp, s. 38. Ks. myös KKO 2011:81 ja Matti Tolvanen, Törkeysarvostelu asuntomurron yhteydessä, s. 40–46 teoksessa Pekka Timonen (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2013:II. Talentum 2014, s. 41–42.

45. Ks. Tolvanen – Kallio 2023, s. 526.

aikana konkreettisesti asunnossa paikalla⁴⁶ tai kokeeko uhri todellisuudessa turvattomuuden tunnetta⁴⁷. Toisaalta kyseisen perusteen soveltaminen ei edellytä, että siinä vahingoitetaan jotakin,⁴⁸ vaan murtautumista on myös lukituksen avaaminen omaisuutta rikkomatta, esimerkiksi rikoksella saadulla oikealla avaimella⁴⁹, väärällä avaimella tai tiirikalla⁵⁰. Murtautumisen käsite ei siis edellytä väkivallan käyttöä, vaan murtautumisenä pidetään myös muulla tavalla tehtyä luvaton tunkeutumista suljettuun tilaan.⁵¹ Koska kyseinen kvalifointiperuste soveltuu vain tunkeutumiseen asumiskäytössä oleviin tiloihin, ei perustetta voida soveltaa, jos tekijä murtautuu esimerkiksi varastoihin, autotalliin tai asunnosta erillään olevaan saunaan.⁵² Rikoslain 28:2.1:n 5 kohdassa tarkoitetun asunnon käsite onkin kapeampi kuin kotirauhanpiirin käsite.⁵³

Ratkaisuissa KKO 2006:99⁵⁴ ja KKO 2021:21⁵⁵ otettiin kantaa murtautumisen käsitteeseen⁵⁶. Ensiksi mainitussa tapauksessa tekijä oli anastamaansa yleisavainta hyväksi käyttäen anastamistarkoituksessa tunkeutunut hotellihuoneisiin. Korkein oikeus katsoi, että kyseessä oli RL 28:2.1:n 5 kohdassa tarkoitettu murtautuminen. Jälkimmäisessä tapauksessa tekijä A oli tunkeutunut kolmannessa kerroksessa sijainneeseen asuntoon lukitsematta olleen parvekkeen oven kautta ja anastanut sieltä omaisuutta. A oli päässyt asunnon parvekkeelle vastapäiseltä tuuletusparvekkeelta, joka oli noin metrin etäisyydellä. Parvekkeet olivat noin viiden metrin korkeudessa. Korkein oikeus piti tunkeutumista murtautumisena, koska parvekkeen suojattu sijainti huomioiden kyse oli sellaisen tosiasiallisen esteen läpäisemisestä, jota on pidetty törkeää varkautta koskevassa tulkintakäytännössä keskeisenä murtautumisen merkityssisältönä.⁵⁷

46. Honkasalo 1964, s. 33 ja Lappi-Seppälä 2022b, s. 890. Ks. myös Serlachius 1924, s. 184–185.

47. Ks. Rikander 2021, s. 185.

48. Näin jo Serlachius 1924, s. 179 ja Honkasalo 1964, s. 28.

49. Serlachius 1924, s. 181.

50. Tolvanen – Kallio 2023, s. 526.

51. Samoin Sanna-Maria Klemetti, Oikeudellisten konstruktioiden kinetiikka. Rakennanalyttinen tutkimus. Itä-Suomen yliopisto 2014, s. 67.

52. Lappi-Seppälä 2022b, s. 890 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 526.

53. Samoin Friberg – Jareborg 2012, s. 149.

54. Ks. ratkaisusta tarkemmin Antti Pihlajamäki, Onko yleisavain murtoväline?, s. 302–306 teoksessa Pekka Timonen (toim.), KKO:n ratkaisut kommentein 2006:II. Talentum 2007.

55. Ks. ratkaisusta tarkemmin Rikander 2021, s. 184–187.

56. Ks. murtautumisen käsitteestä laajasti Klemetti 2014, s. 64–74.

57. Ks. myös ratkaisut KKO 1958 II 26 ja Helsingin hovioikeus 19/131356. Ratkaisu KKO 1958 II 26 koski tekoa, jossa tekijä oli tunkeutunut suljetulle varastoalueelle kiipeämällä sitä ympäröivän 2,5 metriä korkean aidan yli. Vastaaja tuomittiin törkeästä varkaudesta tuolloin voimassa olleen rikoslain 28 luvun 2 §:n 1 momentin 5 kohdan (456/1946) nojalla, jonka mukaan törkeästä varkaudesta oli rangaistava, jos joku varastaa sisään murtautuen, ks. Kotimaisia oikeustapauksia, Defensor Legis 1958, s. 112–113 ja KKO 2006:99, kohta 6. Helsingin hovioikeuden tapauksessa 19/131356 tekijä oli puolestaan mennyt yöaikaan erään yhtiön tiloihin avoimeksi jääneestä ovesta. Koska pääsy rakennuksen sisäänkäynnin kautta yhtiön tiloihin oli ollut käytännössä esteetön, ei tekijä ollut hovioikeuden mukaan tunkeutunut yhtiön tiloihin murtautumalla. Kyseisessä ratkaisussa murtautumisen merkityssisältöä pohdittiin kokonaistörkeysarvioinnin yhteydessä, koska kohteena olivat asutun asunnon asemesta yhtiön toimitilat.

Ratkaisussa KKO 2011:81 otettiin puolestaan kantaa siihen, mikä on asuttu asunto. Kyseisessä tapauksessa A oli sisään murtautuen anastanut omaisuutta omakotitalosta, jonka asukkaat olivat olleet anastuksen tapahtuessa viettämässä talvea Espanjassa. Korkein oikeus totesi, että asunto voi olla tunnusmerkistössä tarkoitettulla tavalla asuttu, vaikka asukkaat eivät ole asunnossa murtautumisen aikaan eikä poissaolon syyllä tai pituudella ole tässä suhteessa juuri merkitystä. Asuttuna asuntona ei kuitenkaan KKO:n mukaan voida pitää sellaista asuntoa, jota ei selvästi esimerkiksi johonkin vuodenaikaan voida käyttää asumiseen.⁵⁸

2.2. Törkeän varkauden kokonaistörkeysarvostelu

Rikoslain 28:2:ssä säädetyn kvalifointiperusteen täyttyminen on indisio siitä, että kyseessä on törkeä varkaus.⁵⁹ Kvalifointiperusteen täyttymiseen ei kuitenkaan tule yksistään kiinnittää huomiota, koska ratkaisevaa on myös rikoksen kokonaistörkeysarviointi.⁶⁰ Teon kokonaistörkeydellä tarkoitetaan merkittävämpää törkeyttä kuin pelkän yksittäisen kvalifointiperusteen täyttymisen edellyttämää törkeyttä.⁶¹ Kokonaistörkeysarviointi jättää lainkäyttäjälle harkintavaltaa sen arvioinnissa, milloin varkautta on pidettävä törkeänä.⁶² Samalla se lisää tuomioistuinten vastuuta,⁶³ koska kokonaistörkeysarviointi korostaa oikeus- turvanäkökohtia⁶⁴. Kokonaistörkeysarviointi on säädetty omaksi kriteerikseen, koska tällä on haluttu välttää kohtuuttomia rangaistuksia, joihin voitaisiin päätyä vain jonkin yksittäisen kvalifointiperusteen täytyessä.⁶⁵

Kokonaistörkeysarvostelu edellyttää kokonaisvaltaista harkintaa, jossa otetaan huomioon sekä törkeyttä vastaan että sen puolesta puhuvia seikkoja.⁶⁶ Erityisesti silloin, kun kvalifointiperuste ei täyty teon moitittavuutta huomattavasti korostavalla tavalla, kokonaistörkeysarvostelu tulee tehdä punnitsemalla vastakain tekoon ja teko-olosuhteisiin liittyviä lieventäviä ja ankaroittavia seikkoja kokonaisuudessaan.⁶⁷ Arvioitaessa sitä, onko varkautta pidettävä törkeänä vai ei, on tuomioistuimen otettava huomioon tekoon johtaneet ja siitä ilmenevät seikat

58. Ruotsalaisessa oikeuskirjallisuudessa on huomautettu, että asumiselta edellytetään tietynlaista pysyvyyttä, ks. Friberg – Jareborg 2012, s. 149.

59. Ailio 1973, s. 51 ja Tolvanen – Kallio 2023, s. 527. Ks. myös KKO 2013:57, kohta 11.

60. Ks. Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 24–25; HE 66/1988 vp, s. 19; Melander 2008, s. 115 ja Hyttinen 2021, s. 551, 553.

61. Ks. Hyttinen 2021, s. 553.

62. HE 23/1972 vp, s. 7. Esimerkiksi omaisuuden arvo ei itsessään suoraan osoita varkauden törkeyttä. Myöskään murtautuminen ei aina tee varkaudesta törkeää, jos esimerkiksi anastamisen kohteena on vähäarvoinen omaisuus, ks. HE 23/1972 vp, s. 6–8.

63. Vikatmaa 1972, s. 143.

64. Melander 2008, s. 115. Ks. myös Heinonen 1972, s. 469.

65. HE 23/1972 vp, s. 3, 6–7.

66. Samoin Hyttinen 2021, s. 553; Koskela 2021, s. 14 ja Matikkala 2023, s. 238.

67. KKO 2022:73, kohta 6.

kokonaisuudessaan. Tällöin on punnittava arvosteluun vaikuttavien seikkojen keskinäistä merkitystä.⁶⁸ Siitä, mitä seikkoja harkinnassa voidaan ottaa huomioon ja mitkä seikat lisäävät tai vähentävät kokonaistörkeyttä, on jonkin verran epäselvyyttä,⁶⁹ vaikka rikossäännökset on pyritty kirjoittamaan yhtenäisten periaatteiden mukaisesti⁷⁰. Tämä lisää lainkäyttäjän vastuuta, koska lainkäyttäjän pitää tarkasti ilmoittaa ne perusteet, joiden nojalla tekoa pidetään törkeänä varkautea.⁷¹ Myös korkein oikeus on ratkaisussaan KKO 2013:57⁷² todennut, että tuomioistuimen on nimenomaisesti lausuttava, katsooko se kokonaistörkeyttä koskevan edellytyksen täyttyvän, ja esitettävä sen keskeisimmät perustelut. Näin on meneteltävä silloinkin, kun törkeysarvostelu perustuu kvalifointiperusteesta itsestään ilmenevään rikoksen poikkeukselliseen törkeyteen.⁷³

Mitkä seikat sitten voivat lisätä tai vähentää varkauden kokonaistörkeyttä? Aiemmin on todettu, että kokonaistörkeyttä koskeva vaatimus tulee helpommin täytetyksi silloin, kun useampi kvalifointiperuste tulee sovellettavaksi. Kvalifointiperusteita ja niiden täyttymistä voidaan muutenkin käyttää kokonaistörkeyden konkreettisina tulkinta-apuvälineinä. Kvalifointiperuste voi ensinnäkin täyttyä yli 100-prosenttisesti, jolloin ”ylimenevä osa” voidaan huomioida kokonaistörkeyden perusteluissa.⁷⁴ Esimerkiksi anastetun omaisuuden arvo voi olla niin korkea, että se reilusti ylittää erittäin arvokkaan omaisuuden määrän. Toisaalta tekijä voi käyttää niin häikäilemättömästi hyväksi yksin syrjäseudulla asuvan vanhuksen avutonta tilaa esimerkiksi tekeytymällä viranomaiseksi ja pääsemällä näin käsiksi uhrin omaisuuteen, että vähempikin olisi riittänyt täyttämään RL 28:2.1:n 3 kohdan perusteen.⁷⁵ Kokonaistörkeyttä voivat lisätä myös sellaiset

68. HE 23/1972 vp, s. 8.

69. Ks. Matikkala 2023, s. 238–239.

70. HE 66/1988 vp, s. 16.

71. Näin jo Ailio 1973, s. 58. Ks. myös Tolvanen 2014, s. 41–42. Ks. tuomion perusteleminen Jyrki Virolainen – Petri Martikainen, Pro & Contra. Talentum 2003; Jyrki Virolainen – Petri Martikainen, Tuomion perusteleminen. Talentum 2010 ja rangaistuksen määräämisen perusteleminen Heikki Kemppinen, Rangaistuksen määräämisen perusteleminen. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2021.

72. Ratkaisussa KKO 2013:57 oli kyse tilanteesta, jossa tekijät olivat yrittäneet tunkeutua vasaraa ja sorkkarautaa hyväksikäyttäen asuttuihin asuntoihin tarkoituksenaan anastaa asunnoista irtainta omaisuutta. Ensimmäisellä kerralla teko jäi yritykseksi, koska naapurista kuuluneet äänet estivät tekijöitä viemästä tekoaan loppuun, ja toisessa tapauksessa naapuri keskeytti tekijäntoimen.

73. Vastaajan puolustautuminen edellyttää tietoisuutta siitä, mihin seikkoihin kokonaisarvio perustuu. Tämän takia kokonaisarvostelussa relevantit seikat tulisi ilmoittaa selkeästi jo syytteen teonkuvauksessa tai niihin tulisi vedota nimenomaisesti viimeistään pääkäsitelyssä, ks. Tolvanen 2014, s. 42. Ks. miten KKO on ratkaisukäytännössään perustellut kokonaistörkeyttä Koskela 2021.

74. Matikkala 2023, s. 239. Ks. myös Hyttinen 2021, s. 554–555 ja Lappi-Seppälä 2022a, s. 600–601.

75. Ks. Vaasan hovioikeuden tuomio 20/125653, jossa kokonaistörkeyttä perusteltiin muun muassa sillä, että tekijät olivat valheellisesti esittäytyneet sairaanhoitajiksi tai vanhustyöntekijöiksi ja tällä perusteella sisään päästyään anastaneet yksin asuvilta vanhuksilta ja liikuntarajoitteisilta

seikat, joissa on kvalifiointiperusteen piirteitä mutta jotka eivät kuitenkaan riitä kvalifiointiperusteeiksi.⁷⁶ Tekijä voi varustautua esimerkiksi kirveellä, puukolla, nyrkkiraudalla tai muulla teräaseella, jota ei voida pitää RL 28:2.1:n 4 kohdassa tarkoitettuna ampuma-aseen tai räjähdysaineen kaltaisena välineenä.⁷⁷ Henkilöön kohdistuvaan väkivaltaan tarkoitetun esineen mukana pitäminen voi johtaa myös niiden käyttämiseen, minkä vuoksi näiden esineiden hallussa pitäminen tulisi ottaa kokonaistörkeysarvioinnissa huomioon.⁷⁸

Myös teko-olosuhteet, tekotapa ja anastuksen kohde⁷⁹ samoin kuin perus- ja ihmisoikeusnäkökohdat⁸⁰ voivat vaikuttaa siihen, millä tavoin rikoksen törkeys kokonaisuutena arvioidaan. Asuntomurtoihin liittyvissä törkeissä varkauksissa murtautumisen tekotapa tulee näin ollen ottaa huomioon teon kokonaisarvostelussa. Näin tehtiin esimerkiksi ratkaisussa KKO 2021:21, jossa painoarvoa annettiin ennen muuta sille, että parvekkeen kautta toteutettu murtautuminen oli yllättävyydessään ollut omiaan aiheuttamaan asianomistajassa erityistä järkytystä ja turvattomuuden tunnetta.⁸¹ Myös tiettyjen yleisten hätätilojen, kuten tautiepidemioiden, tulipalojen, mellakoiden tai evakointien, käyttäminen hyväksi voi vaikuttaa varkauden kokonaistörkeyden arviointiin.⁸² Joissain tapauksissa kvalifiointiperusteen täyttävä piirre saattaa taas olla niin vahingollinen tai vaarallinen, että se antaa jo sellaisenaan aihetta arvioida rikos kokonaisuutena arvostellen

asukkailta omaisuutta. Ratkaisun perusteluista ei käy ilmi se, puolsiko kokonaistörkeyttä useamman kvalifiointiperusteen soveltuminen. Ratkaisusta ja valituksen kohteena olleesta Pohjanmaan käräjäoikeuden tuomiosta 19/109881 on kuitenkin luettavissa, että RL 28:2.1:n 3 kohdan kvalifiointiperuste täyttyi niin selkeästi, että ”ylimenevä” osa voitiin huomioida kokonaistörkeyden perusteluissa.

76. Matikkala 2023, s. 239.

77. Näin myös Helsingin hovioikeuden tuomiossa 17/150989, jossa hyväksyttiin käräjäoikeuden perustelut kokonaistörkeysarvioinnista. Helsingin käräjäoikeus oli tuomiossaan 17/109207 pitänyt varkautta kokonaisuutena arvostellen törkeänä, koska tekijällä oli ollut mukanaan toisen vahingoittamiseen soveltuva teräase. Vrt. Helsingin hovioikeuden tuomio 20/148676 ja erityisesti valituksen kohteena ollut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/109881. Käräjäoikeuden ratkaisussa RL 28:2.1:n 4 kohtaa oli sovellettu tilanteeseen, jossa yksi tekijä oli varustautunut veitsellä. Koska käräjäoikeudessa tuomittu vastaaja oli peruuttanut hovioikeuden tekemänsä valituksen, jäi asia käräjäoikeuden tuomion varaan.

78. Jos tällaisia välineitä käytetään uhrin vastarinnan murtamiseksi, sovellettavaksi tulee (törkeän) varkaussäännöksen sijasta lähtökohtaisesti törkeän ryöstön (RL 31:2) tunnusmerkistö, samoin jo Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 33.

79. Ks. Ailio 1973, s. 58 ja KKO 2013:57, kohta 6. Ks. myös HE 23/1972 vp, s. 8 ja Hiltunen 1972, s. 826–827.

80. Ks. Matikkala 2023, s. 240.

81. Helsingin hovioikeuden tuomiossa 19/131356, jossa hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden tuomion 19/107155 perustelut, kokonaistörkeyttä puolsi se, että tekijä oli kiivennyt palotikkaita pitkin toiseen kerrokseen makuuhuoneen ikkunan kohdalla ja irrottanut avoimena olevassa ikkunassa olleen hyttysuojan.

82. Samoin Friberg – Jareborg 2012, s. 150. Ks. myös HE 23/1972 vp, s. 8. Tällaisten erilaisten hätätilojen hyväksi käyttämisen voidaan katsoa kytkeytyvän perus- ja ihmisoikeusnäkökohtiin, koska rikoksen uhrin ovat muun muassa haavoittuvassa asemassa.

törkeäksi.⁸³ Esimerkiksi erityisen vaarallisuuden voidaan katsoa olevan käsillä tilanteessa, jossa tekijä varustautuu teon toteuttamista varten suurella määrällä räjähdysainetta. Anastuksen kohdistuminen tietynlaiseen omaisuuteen, kuten ampuma-aseisiin, muihin ampumatarvikkeisiin tai räjähdysaineisiin, puoltaa varkauden pitämistä kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Tämä käy ilmi ratkaisusta KKO 1994:66, jossa varkautta pidettiin kokonaisuutena arvostellen törkeänä, kun teko kohdistui kahteen tulivoimaltaan tehokkaaseen rynnäkkökivääriin.⁸⁴

Teko-olosuhteisiin ja tekotapaan kytkeytyvät myös suunnitelmallisuus ja murtautumiseen soveltuvilla välineillä varustautuminen.⁸⁵ Suunnitelmallisuus kokonaistörkeyttä puoltavana seikkana käy käänteisesti ilmi ratkaisusta KKO 2001:130, jossa hetken mielijohteesta tehtyä varkautta ei pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä.⁸⁶ Sen sijaan ratkaisussa KKO 2013:57 tekojen suunnitelmallisuus ja se, että tekijät olivat käyttäneet murtautumisessa sorkkarautaa ja vasaraa, puhuivat kokonaistörkeyden puolesta. Koska suunnitelmallisuuden voidaan katsoa ilmentävän erityistä rikollista tahtoa, tulee se huomioida varkauden törkeyttä arvioitaessa. Sen sijaan henkilön persoonaan liittyviä seikkoja ei arvioinnissa tule ottaa huomioon.⁸⁷

Kokonaistörkeysarvioinnissa voidaan apuna käyttää myös RL 6:5:ssä ja RL 6:6:ssä säädettyjä rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteita koskevia säännöksiä rikosentekoon liittyviltä osin.⁸⁸ Tämän takia kokonaistörkeysarvioinnissa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, että rikos on tehty osana järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaa, rikos on tehty palkkiota vastaan tai rikolliseen toimintaan liittyy edellä todettua suunnitelmallisuutta (RL 6:5.1:n 1–3 kohta). Huomionarvoista on, ettei itse koventamisperusteen tarvitse täytyä. Sen sijaan rikoksen tekemisessä on sellaisia piirteitä, jotka viittaavat rangaistuksen koventamisperusteisiin. Tämän takia kokonaistörkeysarvioinnissa

83. KKO 2013:57, kohta 6.

84. Turun hovioikeuden tuomiossa 18/100125 teon kohdistuminen luvanvaraisiin ampuma-aseisiin teki teosta erityisen moitittavan. Myös Rovaniemen hovioikeuden tuomiossa 17/125004 kokonaistörkeyttä puolsi anastuksen kohdistuminen aseeseen. Koska anastus kohdistui ampuma-aseeseen, ei anastetun omaisuuden vähäiselle arvolle annettu merkitystä.

85. Samansuuntaisesti Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 36. Oikeuskäytännössä esimerkiksi lekan käyttäminen murtautumisessa on osaltaan puoltanut teon pitämistä kokonaisuutena arvostellen törkeänä, ks. Turun hovioikeuden tuomio 17/117764.

86. Ks. myös KKO 2011:81, jossa suunnitelmallisuutta ei osoittanut tieto siitä, että asukkaat eivät olleet paikalla. Ratkaisussa KKO 2022:73 pahoinpitelyn kokonaistörkeyttä vastaan taas puhui se, ettei tekoa voitu pitää suunnitelmallisena. Kyseisessä tapauksessa teon moitittavuutta korostavat seikat olivat kuitenkin lieventäviä seikkoja selvästi merkityksellisempiä.

87. Ks. Friberg – Jareborg 2012, s. 148, 150. Myöskään päihtymys ei yleensä vaikuta kokonaisarvostelussa lieventävästi, ks. Matti Tolvanen, Murha, s. 181–184 teoksessa Pekka Timonen 2000, s. 182.

88. Matikkala 2023, s. 240.

voidaan antaa painoarvoa esimerkiksi sille, että rikoksentekijät ovat muuten kuin satunnaisista syistä liittyneet yhteen tehdäkseen varkauksia. Tällainen tulkinta vastaa aiemmin voimassa ollutta törkeää varkautta koskevaa rikossäännöstä, jossa yhteen liittäytyminen varkausrikoksien tekemistä varten oli omana kvalifointiperusteenaan.⁸⁹ Tekijöiden yhteen liittäytymiselle voidaan antaa merkitystä ennen kaikkea organisoituneemmassa rikollisuudessa⁹⁰ ja erityisesti silloin, kun siihen liittyy ammattimaisuuden piirteitä⁹¹. Liittäytyminen ei kuitenkaan edellytä varsinaista sopimusta, vaan siihen voidaan katsoa riittävän tosiasiallinen yhteistuumaisuus.⁹²

Ratkaisussa KKO 2013:57 ei ollut kysymys järjestäytyneestä yhteenliittymästä, mutta tekijöiden useampilukuisuus ja se, että tekijät olivat tehneet vastaavia murtoja aiemmin, puhuivat kokonaistörkeyden puolesta. Myös ratkaisussa KKO 2011:81 yhdessä tekeminen puolsi osaltaan varkauden pitämistä kokonaisuutena arvostellen törkeänä.⁹³

Kokoavasti voidaan todeta, että mitä selvemmin yksittäinen kvalifointiperuste täyttyy, sitä vähäisempi merkitys on kokonaisharkinnalla. Toisaalta mitä lähempänä kvalifointiperusteen soveltamisrajat ovat, sitä enemmän tulee kiinnittää huomioita muihin kokonaistörkeyden puolesta puhuviin seikkoihin.⁹⁴ Tällaisia seikkoja ovat ensinnäkin itse kvalifointiperusteista nousevat seikat ja toisaalta sellaiset seikat, joissa on kvalifointiperusteiden piirteitä. Kolmanneksi huomio on kiinnitettävä muihin seikkoihin, kuten tekojen toistuvuuteen, teko-olosuhteisiin ja tekotapoihin sekä anastuksen kohteeseen.

89. Ks. tarkemmin esim. Honkasalo 1964, s. 37–38; Heinonen 1972, s. 479–480; Ailio 1973, s. 56 ja Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 34.

90. Näin jo Heinonen 1972, s. 479.

91. Ks. Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 34.

92. Näin jo Honkasalo 1964, s. 37.

93. Ks. myös ratkaisu KKO 2018:89, jossa törkeisiin varkauksiin syyllistyneiden tekijöiden rangaistusta kovennettiin ns. liigaperusteella (RL 6:5.1:n 2 kohta).

94. Ks. Lappi-Seppälä 2022a, s. 600–601 ja Matikkala 2023, s. 239–240.

3. Törkeän varkauden tunnusmerkistötekijöiden soveltaminen hovioikeuden ratkaisukäytännössä

3.1. Kvalifiointiperusteiden soveltaminen hovioikeuskäytännössä

Analysoidun hovioikeusaineiston perusteella suurimmassa osassa (90/108 = 83 %) asuntomurtoja koskevia törkeitä varkauksia kvalifiointiperusteena oli käytetty ainoastaan RL 28:2.1:n 5 kohtaa. Yhdessäkin tuomiossa ei sovellettu yhtä aikaa enempiä kuin kahta kvalifiointiperustetta.

Taulukko 1. Kvalifiointiperusteiden yleisyys aineistossa (n = 108).

Kvalifiointiperuste	N	%
1) Anastamisen kohteena on erittäin arvokas omaisuus.	11	10 %
2) Anastamisella aiheutetaan rikoksen uhrille tämän olot huomioon ottaen erityisen tuntuva vahinkoa.	0	0 %
3) Rikoksentehtäjä käyttää hyväkseen rikoksen uhrin avutonta tai hädänalaista tilaa.	4	4 %
4) Rikoksentehtäjä tai osallinen varustautuu teon toteuttamista varten ampuma-aseella, räjähdysaineella taikka muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä.	3	3 %
5) Rikoksentehtäjä murtautuu asuttuun asuntoon.	108	100 %

Asuntomurtoa koskevan kvalifiointiperusteen lisäksi eniten oli sovellettu erittäin arvokasta omaisuutta koskevaa kvalifiointiperustetta (RL 28:2.1:n 1 kohta) yhteensä 11 tuomiossa (taulukko 1). Näissä tuomioissa anastetun omaisuuden arvo vaihteli 5 500 eurosta 62 000 euroon. Koska näistä 11 tuomiosta viidessä anastetun omaisuuden arvo alitti alaluvussa 2.1. esitetyn 16 000–18 000 euron kynnysarvon, ei näissä tuomioissa enää nykyään todennäköisesti sovellettaisi erittäin arvokkaan omaisuuden kvalifiointiperustetta RL 28:2.1:n 5 kohdan rinnalla. Sen sijaan anastetun omaisuuden arvo voitaisiin aiemmin esitetyn mukaisesti ottaa huomioon kokonaistörkeysarvostelussa. Tätä tulkintaa tukee myös analysoitu hovioikeuskäytäntö. Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2019:93 jälkeen erittäin arvokkaan omaisuuden kvalifiointiperustetta ei tutkimusaineiston perusteella ole hovioikeuksissa sovellettu alle 15 000 euron määrän alittavaan omaisuuteen. Huomionarvoista on, että vaikka osassa tapauksista anastetun omaisuuden arvo oli varsin tuntuva,⁹⁵ ei asuntomurtoa koskevan kvalifiointi-

95. Ks. esim. Turun hovioikeuden tuomio 20/118942 ja erityisesti valituksen kohteena ollut Varsinais-Suomen kärjäoikeuden tuomio 18/144558, jossa anastuksen kohteena olleen

perusteen rinnalla ollut yhdessäkään tuomiossa sovellettu erityisen tuntevan vahingon aiheuttamista koskevaa kvalifiointiperustetta (RL 28:2.1:n 2 kohta). Aineistosta voidaan tehdä varovainen johtopäätös, jonka mukaan tavanomaisen kotitalousomaisuuden anastamisen ei lähtökohtaisesti katsota täyttävän RL 28:2.1:n 2 kohdassa säädettyä kvalifiointiperustetta.

Uhrin hädänalaisen tai avuttoman tilan hyväksi käyttämistä koskevaa kvalifiointiperustetta (RL 28:2.1:n 3 kohta) oli sovellettu neljässä (4) eri tuomiossa. Aineiston perusteella kyseinen kohta on tullut sovellettavaksi niissä tilanteissa, joissa varkaus on kohdistunut iäkkäisiin tai muuten heikkokuntoisiin henkilöihin. Lisäksi uhrit ovat olleet liikuntarajoitteisia tai esimerkiksi muistisairaita ja he ovat asuneet yksin joko palvelutalossa tai yksityisasunnossa. Kyseisen kvalifiointiperusteen soveltaminen oli analysoiduissa tuomioissa yhdenmukaista.

Ampuma-aseella, räjähdysaineella taikka muulla näiden kaltaisella vaarallisella välineellä varustautumista koskevaa kvalifiointiperustetta (RL 28:2.1:n 4 kohta) oli taas sovellettu kolmessa (3) tapauksessa. Yhdessä tapauksessa veitsen katsottiin täyttävän kyseisen kvalifiointiperusteen, vaikka veistä ei voida pitää toimintaperiaatteeltaan ampuma-asetta tai räjähdysainetta vastaavana välineenä. Veitsen mukanaolo oli kuitenkin omiaan aiheuttamaan vaaraa hengelle tai terveydelle, minkä takia tulkinnan ei katsottu rikkovan RL 3:1:ssä säädettyä laillisuusperiaatetta.⁹⁶

omaisuuden arvo oli yhteensä noin 8 000 euroa. Omaisuus oli anastettu yhdeltä ja samalta asianomistajalta kahdella eri kerralla. Helsingin hovioikeuden tuomiossa 18/126535, joka ei muuttanut Helsingin käräjäoikeuden ratkaisua 17/133838, oli kyseessä vastaavanlainen tilanne. Anastuksen kohteena olleen omaisuuden arvo oli noin 7 500 euroa. Omaisuus oli anastettu yhdeltä asianomistajalta yhdellä kertaa. Ks. myös Helsingin hovioikeuden tuomio 19/130278 ja erityisesti valituksen kohteena ollut Helsingin käräjäoikeuden tuomio 18/153153 sekä Turun hovioikeuden tuomio 18/155573 ja erityisesti valituksen kohteena ollut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 18/108376. Kyseiset ratkaisut koskivat asunomurtosarjoja, joissa useista eri asunnoista oli anastettu omaisuutta. Anastetun omaisuuden arvo oli vaihdellut muutamasta sadasta eurosta kymmeniin tuhansiin euroihin. Helsingin hovioikeuden ja Turun hovioikeuden tuomiot koskivat ainoastaan näytön arviointia.

96. Ks. alaviite 77. Tässä artikkelissa omaksutun kannan mukaan veistä ei voida pitää ampu-
ma-aseen tai räjähdysaineen kaltaisena vaarallisena välineenä, vaikka kyseessä on kiistatta
(hengen)vaarallinen väline ja sen mukanaolo lisää hengen ja terveyden vaarantamisen riskiä.
Tulkintamme mukaan rikosoikeudellinen laillisuusperiaate asettaa esteen tällaiselle (laa-
jentavalle) tulkinnalle. Sen sijaan puukon tai veitsen mukana pitäminen voi tulla erikseen
rangaistavaksi RL 41:6:ssä säädettyinä toisen vahingoittamiseen soveltuvan esineen tai aineen
hallussapitona, minkä lisäksi veitsen mukanaolo voidaan ottaa huomioon kokonaistörkeysar-
vostelussa.

3.2. Kokonaistörkeysarviointi hovioikeuskäytännössä

Analyyysin kohteena olevissa hovioikeuden tuomioissa kokonaistörkeyttä oli arvioitu ainoastaan 9 tuomiossa. Joissakin tuomioissa hovioikeus oli hyväksynyt käräjäoikeuden perustelut ja tuonut esille lisäargumentteja. Huomionarvoista on, että hovioikeudet olivat useammassa tuomiossa viitanneet keskeisiin KKO:n törkeää varkautta koskeviin ennakkopäätöksiin KKO 2006:99⁹⁷, KKO 2011:81⁹⁸, KKO 2013:57⁹⁹ ja KKO 2021:21¹⁰⁰.

Hovioikeuskäytännön valossa kokonaistörkeysarvostelussa teon törkeyttä ovat eniten puoltaneet suunnitelmallisuus, joka sisältää erilaisia suunnitelmallisuutta osoittavia toimia, anastustekojen toistuvuus sekä tekijöiden lukumäärä. Tuomioistuimet punnitsivat kokonaistörkeyttä lisääviä ja vähentäviä seikkoja kahdessa tuomiossa.¹⁰¹ Anastetun omaisuuden arvolle annettu merkitys kokonaisarvioinnissa vaihteli tuomiokohtaisesti. Yhteensä kolmessa hovioikeuden antamassa tuomiossa sovellettiin yhtä aikaa kahta kvalifiointiperustetta.¹⁰²

Analysoidusta aineistosta etukäteissuunnitteluun viittasivat esimerkiksi tekijän varustautuminen anastustekoon tekovälineellä, kuten kirveellä¹⁰³ tai tekovälineiden piiriin kuulumattomalla veitsellä¹⁰⁴. Vaasan hovioikeuden tuo-

97. Esim. Vaasan hovioikeus 17/107238, Vaasan hovioikeus 17/118432, Itä-Suomen hovioikeus 19/104538 ja Helsingin hovioikeus 22/106482.

98. Esim. Helsingin hovioikeus 19/107889, Itä-Suomen hovioikeus 19/104538 ja Itä-Suomen hovioikeus 21/120249.

99. Esim. Vaasan hovioikeus 17/107238, Itä-Suomen hovioikeus 19/104538, Helsingin hovioikeus 20/139023 ja Itä-Suomen hovioikeus 21/120249.

100. Helsingin hovioikeus 22/106482.

101. Helsingin hovioikeuden tuomio 21/152392 ja Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 19/104538. Muissa analyyysin kohteena olevissa tuomioissa ei tuotu esille törkeyttä vähentäviä seikkoja. Kokonaisharkintaan perustuvan törkeysarvostelun avoimuuden vuoksi tuomioistuinten olisi suotavaa ilmaista eksplisiittisesti perusteluissaan, jos anastusteon törkeyttä lieventäviä seikkoja ei ole käsillä. Näin perusteluista kävisi selvästi ilmi, onko tuomioistuimessa tosiasiaa punnittu eri suuntaan puhuvia seikkoja vastakkain. Asian voisi ilmaista esimerkiksi seuraavalla tavalla: ”Rikokseen ei ole sisältynyt sellaisia lievempään suuntaan puhuvia seikkoja, joiden vuoksi kyseistä asuttuun asuntoon murtautumalla tehtyä varkautta ei olisi pidettävä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä.”

102. Ks. Itä-Suomen hovioikeus 19/104538 (RL 28:2.1:n 1 kohta), jossa anastamisen kohteena oli noin 50 000 euron arvoinen omaisuus; Vaasan hovioikeus 20/125653 (RL 28:2.1:n 3 kohta), jossa anastukset kohdistuivat yksin asuviin vanhuksiin ja liikuntarajoitteisiin henkilöihin, ja Helsingin hovioikeus 21/152392 (RL 28:2.1:n 3 kohta), jossa anastukset kohdistuivat vanhoihin tai muuten heikkokuntoisiin henkilöihin.

103. Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 21/120249. Perusteluissa eksplisiittisesti lausutaan, että ”tekovälineenä murtautumisessa on käytetty kirvestä, joka on omiaan osaltaan lisäämään teon vaarallisuutta”. Helsingin hovioikeuden tuomion 10/107889 valituksen kohteena olleessa Vantaan käräjäoikeuden tuomiossa 18/115321 tekoa varten oli varustauduttu murtautumiseen soveltuvalla välineellä. Murtautumiseen oli käytetty rautatikkua.

104. Helsingin hovioikeuden tuomio 20/148676. Ks. myös Helsingin hovioikeuden tuomio 17/150989.

miossa 20/125653, jossa kyse oli iäkkäiden henkilöiden asuntoihin kohdistuneesta murtosarjasta, kohteiden valikoiminen pääsääntöisesti yksin asuvien asiaomistajien korkean iän ja heikon terveydentilan perusteella osoitti erityisesti teon suunnitelmallisuutta. Tekijöiden esittäytyminen valheellisesti nimenomaan vanhusten asialla oleviksi sairaanhoitajiksi tai vanhustyöntekijöiksi asuntoihin pääsemiseksi lisäsi tekojen moitittavuutta. Toisessa korkean iän saavuttaneeseen asianomistajaan kohdistuneessa tapauksessa teon suunnitelmallisuus kytkeytyi korostetusti tekotapaan. Helsingin hovioikeuden tuomiossa 21/152392 tekijät pääsivät asunnon sisälle harhauttamalla asianomistajaa luulemaan, että kyse oli kaupustelusta. Toinen tekijöistä jatkoi samaa harhautusta vapauttaen rikoskumppaninsa liikkumaan asunnossa ja etsimään anastettavaa omaisuutta.

Helsingin hovioikeuden tuomiossa 20/139023 tekijän omaisuusrikoshistoria toimi teon suunnitelmallisuutta koskevan arvioinnin kiinnekohtana. Tapauksessa murtautumisessa oli käytetty asianomistajan talon pihamaalta poimittua kiveä. Vaikka tekijä oli syyllistynyt useisiin omaisuusrikoksiin tekoa edeltävinä vuosina, hän ei ollut syyllistynyt lyhyen aikavälin sisällä useaan vastaavanlaiseen murtovarkauteen. Näin ollen hovioikeus poikkesi ennakkopäätöksessä KKO 2013:57 esitetystä tulkinnasta, koska pelkästään rikosrekisteristä ilmenevä aiempi rikollisuus ei hovioikeuden mukaan tässä tapauksessa osoittanut teon suunnitelmallisuutta. Tekoon ei näytetty liittyneen muutoinkaan sellaista suunnitelmallisuutta, joka vaikuttaisi törkeysarvosteluun sitä ankaroittavasti.¹⁰⁵ Lisäksi asuntojen tarkkailun omistajien poissaolon varmistamiseksi¹⁰⁶, anastusten tekemisen yöaikaan¹⁰⁷ sekä maahan saapumisen nimenomaan rikosten tekemistä varten¹⁰⁸ on katsottu kuuluvan suunnitelmallisuutta osoittavien toimien piiriin. Huomionarvoista on, että korkeimman oikeuden ennakkopäätöksen KKO 2011:81 perustelujen mukaan tekijöiden tieto siitä, etteivät talon asukkaat ole asunnossa, toimii pikemminkin kokonaistörkeyttä lieventävänä seikkana.¹⁰⁹ KKO:n ratkaisun ja Itä-Suomen hovioikeuden tuomion 19/104538 perusteluissa kuitenkin korostuu törkeyden kokonaisvaltainen harkinta. Molemmissa tuomioissa kokonaistörkeyttä puoltavat tekijät todettiin lieventäviä tekijöitä painavammiksi.

Anastustekojen toistuvuus kytkeytyi kokonaistörkeysarvostelussa väljästi suunnitelmallisuuteen. Yhteensä kuudessa tutkimusaineistoon kuuluvassa tuo-

105. Vrt. valituksen kohteena ollut Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/146557.

106. Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 19/104538. Ks. myös Turun hovioikeuden tuomio 18/100125.

107. Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 19/104538 ja Vaasan hovioikeuden tuomio 17/107238.

108. Helsingin hovioikeuden tuomio 19/107889, jossa omakotitaloihin kohdistunut asuntomurtosarja oli alkanut pian tekijöiden saavuttua Suomeen.

109. KKO 2011:81, kohta 6. Ks. myös Itä-Suomen hovioikeuden tuomion 21/120249 valituksen kohteena ollut Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomio 20/133040, jossa tekijöiden tietoisuus asuttuun asentoon murtautumisesta lisäsi sinänsä teon moitittavuutta.

miössä¹¹⁰ tekijät olivat syyllistyneet vastaavanlaiseen asuttuun asuntoon kohdistuneeseen törkeään varkauden yritykseen tai törkeään varkauteen saman päivän aikana. Toistuvuuden väljempi suhde tekojen suunnitelmallisuuteen ilmenee esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tuomion 22/106482 perusteluista. Hovioikeuden mukaan anastustekoa edeltävä anastusrikoksen yritys asuttuun asuntoon osoitti, että menettelyyn liittyi suunnitelmallisia piirteitä.¹¹¹ Sen sijaan Vaasan hovioikeuden tuomiossa 17/107238 anastustekojen toistuvuuden yhteydessä ei mainittu tekojen suunnitelmallisuutta. Tapauksessa tekijät olivat toistuvasti eri keinoin tunkeutuneet asuttuun asuntoon anastustarkoituksessa. Hovioikeus hyväksyi käräjäoikeuden perustelut, joiden mukaan anastuskertoja oli ollut useita ja tekotapaan oli liittynyt suunnitelmallisuutta.¹¹² Toistuvuuden irrottaminen teon suunnitelmallisuuden alaisuudesta omaksi törkeyttä puoltavaksi tekijäkseen osoittaa, että anastustekojen toistuvuudelle voidaan antaa myös itsenäisempi merkitys kokonaistörkeysarvostelussa.

Tekijöiden lukumäärän katsottiin puoltavan eksplisiittisesti teon törkeyttä yhteensä neljässä tuomiossa.¹¹³ Muissa analyysin kohteena olevissa tuomioissa tekijöiden lukumäärään ei otettu kantaa kokonaistörkeysarvostelussa, vaikka Helsingin hovioikeuden tuomiota 20/139023 lukuun ottamatta tekijöitä oli anastusteoissa vähintään kaksi.¹¹⁴ Tuomioiden perustelujen valossa tekijöiden lukumäärä osoittaa jossain määrin myös teon suunnitelmallisuutta. Tämä ilmenee Helsingin hovioikeuden tuomiosta 22/106482. Kyseisessä tapauksessa kaksi henkilöä oli murtautunut asuttuun asuntoon, minkä katsottiin ilmentävän teon suunnitelmallisia piirteitä. Kolmessa muussa tuomiossa¹¹⁵ tekoon osallistuneiden henkilöiden määrää on tarkasteltu itsenäisesti yhtenä teon törkeyttä puoltavana seikkana. Poiketen Etelä-Karjalan käräjäoikeuden tuomiosta 18/138570 hovioi-

110. Helsingin hovioikeus 21/152392, Helsingin hovioikeus 19/107889, Helsingin hovioikeus 22/106482, Vaasan hovioikeus 20/125653, Vaasan hovioikeus 17/107238 ja Itä-Suomen hovioikeus 21/120249.

111. Helsingin hovioikeuden tuomio 22/106482. Samankaltaiseen johtopäätökseen on päädytty Itä-Suomen hovioikeuden tuomiossa 21/120249. Kyse oli kesäasuntoihin kohdistuneesta murto-
sarjasta. Poiketen käräjäoikeuden näkemyksestä hovioikeus totesi tekijöiden syyllistymisen useisiin vastaavanlaisiin anastusrikoksiin saman päivän aikana osoittavan ”ainakin jonkinlaista tekojen suunnitelmallisuutta”. Valituksen kohteena olleessa Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomiossa 20/133040 menettelyn katsottiin johtuneen hetken mieltäjohteesta.

112. Ks. Vaasan hovioikeuden tuomio 17/107238 ja valituksen kohteena ollut Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeuden tuomio 16/118704.

113. Itä-Suomen hovioikeus 19/104538, Helsingin hovioikeus 22/106482, Itä-Suomen hovioikeus 21/120249 ja Vaasan hovioikeus 20/125653. Kyseisissä tapauksissa tekijöitä oli kaksi.

114. Helsingin hovioikeuden käsittelemässä tuomiossa 20/139023 tekijöitä oli toisin sanoen yksi. Ks. esimerkiksi Helsingin hovioikeuden tuomio 19/107889, jossa oli kyse erilaisissa kokoonpanoissa tehdystä asuntomurto-
sarjasta. Hovioikeus arvioi oikeudellisesti törkeitä varkauksia, jotka oli tehty sekä viiden että kolmen hengen ryhmissä.

115. Ks. Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 19/104538, Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 21/120249 ja Vaasan hovioikeuden tuomio 20/125653.

keudet eivät ole ottaneet kantaa siihen, missä määrin tekijöiden lukumäärä lisää teon moitittavuutta. Etelä-Karjalan käräjäoikeuden mukaan kyseinen seikka voidaan ottaa huomioon vain vähäisissä määrin.¹¹⁶ Sen sijaan Vaasan hovioikeuden tuomiossa 20/125653 ainoastaan todetaan, että tekijöiden lukumäärä lisää teon moitittavuutta. Analysoidun aineiston perusteella voidaan kokoavasti todeta, että anastustekoon osallistuneiden henkilöiden määrää koskeva painoarvo kokonaistörkeysarvostelussa jää osittain epäselväksi.

Analysoidun hovioikeuskäytännön perusteella anastetun omaisuuden arvo voi toimia kokonaistörkeysarvostelussa joko teon törkeyttä lisäävänä tai sitä lieventävänä tekijänä. Yhteensä viidessä tuomiossa anastetun omaisuuden arvolla ei katsottu olleen vaikutusta teon moitittavuuteen sitä nostavasti tai lieventävästi, koska omaisuuden määrää ei mainittu lainkaan perusteluissa.¹¹⁷ Sen sijaan anastetun omaisuuden arvo kokonaistörkeyttä puoltavana seikkana käy käänteisesti ilmi Helsingin hovioikeuden tuomiosta 22/106482, jossa menettelyn kohteena ollut omaisuus ei ollut arvoltaan aivan vähäinen. Lisäksi teon kohdistuminen erittäin arvokkaaseen omaisuuteen lisäsi teon törkeyttä Itä-Suomen hovioikeuden tuomiossa 19/104538 ja Vaasan hovioikeuden tuomiossa 17/107238. Kyseisissä tuomioissa sovellettiin erittäin arvokkaan omaisuuden kvalifointiperustetta (RL 28:2.1:n 1 kohta), mutta omaisuuden arvo mainittiin erikseen myös kokonaistörkeysarvostelussa. Anastetun omaisuuden arvon suhteellinen vähäisyys puolestaan lievensi anastusteon moitittavuutta yhdessä tuomiossa.¹¹⁸

Edellä esitettyjen teon törkeyttä eniten puoltavien seikkojen lisäksi viidessä tuomiossa kokonaistörkeysarvostelussa kiinnitettiin huomiota teon aiheuttamaan kotirauhan loukkaukseen ja turvattomuuden tunteeseen.¹¹⁹ Tältä osin perusteluissa viitattiin hallituksen esitykseen (HE 66/1988 vp) sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiin KKO 2011:81 ja KKO 2013:57. Esimerkiksi Itä-Suomen hovioikeuden tuomiossa 21/120249 tekijät olivat tarpeettomasti rikkoneet

116. Ks. Etelä-Karjalan käräjäoikeuden tuomio 18/138570.

117. Helsingin hovioikeus 19/107789, Vaasan hovioikeus 20/125653, Helsingin hovioikeus 20/139023, Helsingin hovioikeus 20/148678 ja Itä-Suomen hovioikeus 21/120249. Vrt. Helsingin hovioikeuden tuomion 20/148678 valituksen kohteena ollut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/109881, jossa käräjäoikeus totesi, ettei anastetun omaisuuden arvolle ole kyseessä olevassa tapauksessa annettava juuri merkitystä. Tapauksessa asianomistajalta oli anastettu televisio sekä pelikonsoli ohjaimineen.

118. Helsingin hovioikeuden tuomio 21/152392. Ks. myös Itä-Suomen hovioikeuden tuomion 21/120249 valituksen kohteena ollut Etelä-Savon käräjäoikeuden tuomio 20/133040, jossa anastetun ja vahingoitetun omaisuuden arvon vähäisyys katsottiin teon törkeyttä lieventäväksi tekijäksi. Hovioikeus ei perusteluissaan ottanut kantaa omaisuuden arvon vaikutukseen kokonaistörkeysarvostelussa. Tällöin jää epäselväksi, hyväksyikö hovioikeus implisiittisesti käräjäoikeuden arvioinnin vai ei.

119. Helsingin hovioikeuden tuomio 19/107889, Vaasan hovioikeuden tuomio 17/107238, Helsingin hovioikeuden tuomio 22/106482, Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 19/104538 ja Itä-Suomen hovioikeuden tuomio 21/120249.

ja sotkeneet paikkoja, mikä oli omalta osaltaan ollut omiaan lisäämään asianomistajien kokemaa turvattomuuden tunnetta.¹²⁰ Tulkintamme mukaan sen, että asuttu asunto on kotirauhan suojaama paikka ja sinne murtautuminen aiheuttaa lähtökohtaisesti pelkoa ja turvattomuuden tunnetta, ei yksistään pitäisi tehdä varkaudesta törkeää.¹²¹ Sen sijaan tämä seikka voi olla yhtenä lisäperusteena siinä perusteluiden joukossa, joka puoltaa varkauden pitämistä myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Jos kuitenkin varkauden yhteydessä esimerkiksi sotketaan asuntoa tarpeettomasti, voidaan tämä ottaa edellä esitetyn mukaisesti huomioon kokonaistörkeysarvostelussa.

4. Yhteenveto

Varallisuusouikeuksien yhteiskunnallisen aseman jatkuva kehittyminen sekä yhteiskunnan taloudellisessa rakenteessa ja sosiaalisissa olosuhteissa tapahtuneet muutokset edellyttävät, että rikoslaki ja rikosoikeus kykenevät seuraamaan tätä kehitystä.¹²² Rikosoikeustieteellä on taas oma perustavanlaatuinen tehtävänsä tämän kehityksen turvaamisessa. Tämä artikkeli vastaakin omalta osaltaan edellä esitettyyn vaatimukseen.

120. Vrt. Helsingin hovioikeuden tuomion 20/148676 valituksen kohteena ollut Länsi-Uudenmaan käräjäoikeuden tuomio 19/109881, jossa asunnon sotkeminen ei ollut törkeän varkauden tunnusmerkistön kannalta kysymyksessä olevassa tapauksessa merkityksellistä. Kyseessä oli kuitenkin näyttöratkaisu, koska hovioikeus katsoi jääneen näyttämättä, että syytetty olisi sotkenut asuntoa enemmän. Asunnon sotkeminen voidaan siis ottaa huomioon kokonaisharkinnassa, mutta se, missä määrin kyseinen seikka vaikuttaa teon törkeyteen, jää tapauskohtaisen arvioinnin varaan. Paikkojen rikkominen ja sotkeminen voi tulla erikseen rangaistavaksi RL 35:1:ssä säädettyinä vahingontekona tai törkeänä vahingontekona (RL 35:2) silloin, kun vahinkoa aiheutetaan enemmän kuin (törkeän) varkausrikoksen tunnusmerkistön täytyminen edellyttää, ks. Pekka Viljanen, Vahingontekorikokset, s. 547–572 teoksessa Dan Frände ym. 2023, s. 563–564. Vahingon aiheuttaminen tulee taas erikseen rangaistavaksi vahingontekona tai törkeänä vahingontekona silloin, kun se ei liity mitenkään (törkeän) varkausrikoksen toteuttamiseen. Eri rikossäännösten samanaikaista soveltamista arvioitaessa huomio on kiinnitettävä ratkaisuihin KKO 2014:7 ja KKO 2017:57 ilmenevällä tavalla tapauksen tosiseikkoihin. Tosiseikkojen huomioimisesta voi seurata, ettei vahingontekoa tai törkeää vahingontekoa koskevan säännöksen (RL 35:1–2) soveltaminen sulkeudu automaattisesti pois tilanteesta, jossa samalla teolla tai tekokokonaisuudella on täytynyt myös törkeän varkauden (RL 28:2) tunnusmerkistö. Ks. tarkemmin Heikki Kallio, Toissijaisuuslausekkeet rikoslaissa. Defensor Legis 1/2018, s. 19–36, 24–25, 30–31.

121. Se, että varkaus kohdistuu kotirauhan suojaamaan paikkaan, on nimenomaisesti huomioitu sisällyttämällä RL 28:2.1:n listaan murtautuminen asuttuun asuntoon, ks. HE 66/1988 vp, s. 38.

122. Näin jo HE 23/1972 vp, s. 1–4. Ks. myös Lehtonen – Vikatmaa 1977, s. 1–3.

Oikeustieteen tutkimustuloksena on pidetty sitä tiedonlisäystä, jonka tutkimus tuottaa aikaisempaan tutkimukseen verrattuna.¹²³ Tässä artikkelissa on analysoitu RL 28:2.1:ssä säädettyä törkeän varkauden tunnusmerkistöä. Vaikka varkaussäännöksiä onkin tutkittu kotimaisessa oikeuskirjallisuudessa, on erityisesti kokonaistörkeysarvioinnin syvällisempi tutkimus jäänyt vähemmälle.¹²⁴ Artikkeliki paikkaakin tätä tutkimuksellista aukkoa kohdistuessaan kokonaistörkeysarviointiin asuntomurroissa. Analyysin kohteena on ollut sekä KKO:n ratkaisukäytäntö että hovioikeuskäytäntö vuosilta 2017–2022.

Artikkelissa osoitetulla tavalla kokonaistörkeysarvostelu edellyttää kokonaistalvaista harkintaa. Tällöin huomioon on otettava sekä törkeyttä vastaan että sen puolesta puhuvia seikkoja. Mitä useampi kvalifointiperuste tulee tapauksessa sovellettavaksi tai mitä selvemmin jokin yksittäinen kvalifointiperuste täyttyy, sitä vähäisempi merkitys on kokonaistörkeysharkinnalla. Kokonaistörkeyden puolesta puhuviin muihin seikkoihin on taas kiinnitettävä enemmän huomiota silloin, kun kvalifointiperusteen soveltamisrajat ovat lähellä. Tällaisia seikkoja ovat muun muassa sellaiset seikat, joissa on kvalifointiperusteiden piirteitä mutta jotka eivät itsessään täytä kvalifointiperustetta. Lisäksi painoarvoa on artikkelissa esitetyllä tavalla annettava myös muille seikoille.

Analysoidun hovioikeusaineiston perusteella voidaan todeta, että suunnitelmallisuudelle, tekojen toistuvuudelle ja tekijöiden lukumäärälle on oikeudellisessa ratkaisutoiminnassa annettu eniten painoarvoa teon törkeyttä puoltavina seikkoina. Suunnitelmallisuus on ilmennyt muun muassa tekokohteiden valikoimisena ja tekovälineillä varustautumisena. Toisaalta tekojen toistuvuus sekä anastustekoon osallistuneiden henkilöiden määrä ovat olleet enemmän tai vähemmän yhteydessä suunnitelmallisuutta osoittaviin toimiin. Myös muille seikoille, kuten anastetun omaisuuden arvolle ja aiheutetulle kotirauhan loukkaukselle, on kokonaistörkeysarvostelussa annettu painoarvoa. Keskeistä on, ettei tuomiossa ainoastaan todeta kvalifointiperusteen täyttymistä sitä juuri perustelematta vaan teon törkeyttä lisäävät ja sitä vähentävät tekijät ilmaistaan selkeästi ja avoimesti tuomion perusteluissa.¹²⁵ Kokonaistörkeysarvosteluun vaikuttavien seikkojen luotteloimisen sijasta perusteluissa tulisi avata, missä määrin kukin tekijä vaikuttaa kokonaistörkeysarvostelussa.¹²⁶ Erityisesti silloin, kun kyse

123. Urpo Kangas, Minun metodini, s. 90–109 teoksessa Juha Häyhä (toim.), Minun metodini. Werner Söderström lakitieto 1997, s. 108 ja Raimo Siltala, Oikeustieteen tieteenteoria. Suomalainen Lakimiesyhdistys 2003, s. 475–477.

124. Oikeuskirjallisuudessa on aiheellisesti huomautettu, että vaikka kokonaistörkeysarvostelu on keskeinen osa arvioitaessa törkeiden tekumuotojen tunnusmerkistöjen täyttymistä, keskustelu rikosten kokonaistörkeysarvostelusta jää usein katveeseen, ks. Hyttinen 2021, s. 551.

125. Jos taas hovioikeus viittaa käärajäoikeuden tuomioihin, tulisi käärajäoikeuden tuomion perusteluista käydä selkeästi ilmi, mikä tarkalleen ottaen perustelee teon kokonaistörkeyttä.

126. Ks. esim. eri mieltä olleen hovioikeusneuvoksen suorittamasta punninnasta kokonaistörkeysarvostelussa Vaasan hovioikeuden tuomio 17/118432.

on yksittäisestä ja suhteellisen lievästä asuntomurrosta, tulisi tarkkaan harkita, voidaanko tekoa todella pitää ratkaistavana olevassa asiassa myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä, ja jos voidaan, tulisi tämä perustella asianmukaisesti. Toisaalta jos tapauksessa esimerkiksi sovelletaan yhtä aikaa useampaa kvalifiointiperustetta, lienevät suppeammat perustelut hyväksyttävissä kokonaisharkinnan merkityksen pienentyessä.

Tässä artikkelissa olemme analysoineet törkeän varkauden kvalifiointiperusteita ja kokonaistörkeysarviointia. Tutkimusta varten kerätty tuomioistuinaineisto antaa mahdollisuuden myös jatkotutkimuksille. Aineiston analysoinnilla voidaan katsoa saatavan tutkimustietoa muun muassa törkeiden varkauksien teonpiirteistä – missä, milloin ja miten törkeitä varkauksia tehdään ja millainen on keskimääräinen tekijäprofiili – sekä anastetun omaisuuden laadusta ja keskimääräisestä arvosta. Tällainen tutkimustieto on omiaan edistämään rikosten ennalta ehkäisyä. Esimerkiksi viranomaisresurssien asianmukainen kohdentaminen omaisuusrikoksia tekevien henkilöiden profiloimiseen ja konkreettisten rikosentekomahdollisuuksien vaikeuttaminen ovat omiaan alentamaan yksittäisille henkilöille ja yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia.

Aggravated theft from an occupied residence

HEIKKI KALLIO, LL.D., M.Sc. (Admin.), Associate Professor, University of Eastern Finland –
EMMI ERKKILÄ, LL.M., Senior Advisor, Finnish Immigration Service – MIKKO AALTONEN,
D.Soc.Sc., Professor, University of Eastern Finland

Chapter 28, Section 2 of the Criminal Code sets out the criteria for aggravated theft. One of the aggravating criteria for theft is breaking into an inhabited dwelling. However, breaking into an inhabited dwelling does not automatically make the theft aggravated, as the theft must also be aggravated when considered as a whole. The overall seriousness of the offence should thus exceed a single aggravating criterion. The article analyses the fulfilment of the aggravating criteria for aggravated burglary and, above all, the criteria by which the burglary of a dwelling is considered to be aggravated in its entirety. The analysis shows that the most important factors in judicial decisions regarding the seriousness of the offence are the planning of the offence, the offence being part of a series of offences, and the number of offenders. Planning is reflected, for instance, in the choice of the targets and the equipment used. Other factors, such as the value of the stolen property, have also been given weight in the overall seriousness assessment. The factors which increase and decrease the overall seriousness of the offence should be more clearly and openly stated in the conviction.